

Goffredo Boselli

Ekumeniczne wspomnienie Maryi w liturgii wspólnoty monastycznej z Bose

---

Salvatoris Mater 13/1/2, 247-254

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

L. Chiappetta stwierdza, że *peculiaris pietatis causa* to: sławne relikwie, czcigodny obraz, objawienie⁸¹, a G. Feliciani, że są to cuda, epizody z życia Chrystusa albo świętego, odnalezienie świętego obrazu⁸². Z kolei J. Martín de Agar pisze na ten temat: *Przyczyny, z powodu których wierni odbywają pielgrzymkę do sanktuariów, są bardzo różne: cuda, objawienia, obrazy albo relikwie, które cieszą się specjalną czcią ludu, uzyskanie odpustów*⁸³, a F. Pasternak utrzymuje, że są to: święte obrazy, figury, pamiątki związane z osobami Chrystusa, Matki Bożej i świętych⁸⁴, natomiast dla J. Dudziaka, to *obrazy, relikwie, wydarzenia cudowne*⁸⁵. X. Brossa twierdzi, że szczególną przyczynę pobożności stanowią: obrazy Najświętszej Maryi Panny albo świętych, zwłaszcza ulubionych przez ludność, sławne relikwie, które tam są przechowywane, cuda, specjalne odpusty, które można tam uzyskać, życie świętego człowieka, zdarzenia historyczne znaczące dla życia ludu chrześcijańskiego⁸⁶.

4. Wnioski

1. Pielgrzymka, jako powszechna forma religijności, jest klasycznym wyrazem religijności ludowej, ściśle związanej z sanktuarium, którego istnienie stanowi element konieczny.
2. Tym, co cechuje sanktuaria i wyróżnia je spośród innych miejsc świętych, jest liczny napływ wiernych, którzy przybywają do nich w pielgrzymkach, przyciągnięci konkretnym motywem pobożności związanym z danym sanktuarium.
3. Źródło wszystkich sanktuariów znajduje się w pobożności ludowej, którą budzi w wiernych określone miejsce albo obraz, czy inna szczególna przyczyna pobożności, co spowoduje w konsekwencji, w drugim etapie, działanie władzy kościelnej w postaci aprobaty.

⁸¹ L. CHIAPPETTA, *Il Codice di Diritto Canonico*, t. 2, wyd. 2, Roma 1996, 341; por. L. ACEVEDO, *Santuario*, w: *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, red. C. CORRAL SALVADOR, V. DE PAOLIS, G. GHIRLANDA, Milano 1993, 954.

⁸² G. FELICIANI, *Santuario*, w: *Enciclopedia del Diritto*, red. G. LANDÍ, S. LARICCIA, F. PIGA, t. XLI, Varese 1989, 300.

⁸³ J. MARTÍN DE AGAR, *Comentario al cán. 1230-1234*, w: *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA, t. 3, cz. II, wyd. 3, Pamplona 2002, 1848.

⁸⁴ F. PASTERNAK, *Sanktuaria w nowym prawie kanonicznym*, „Jasna Góra” 2(1984) nr 7, 6.

⁸⁵ J. DUDZIAK, *Prawno-kanoniczna koncepcja...*, 68.

⁸⁶ X. BROSSA, *Régimen jurídico...*, 108-110.

4. Bezpośredni przedmiot kultu sanktuarijnego (szczególna przyczyna pobożności) ma wymiar zarówno ontyczny (obraz, figura, relikwie, cuda, objawienia, możliwość zyskania odpustów itp.), jak i subiektywno-personalistyczny (mający „siłę przyciągania” wiernych).

Ks. dr hab. Jerzy Adamczyk

ul. Kościelna 1
PL - 26-600 Radom

e-mail: ksjerzyad@wp.pl

Peculiarem pietatis causam come la condizione essenziale per l'esistenza del santuario (can. 1230). L'aspetto canonico.

(Riassunto)

I santuari sulla mappa ecclesiale sono come i segni del Cristo vivo tra gli uomini. La maggior parte di essi sono i santuari mariani. I pellegrini credono che in questi santi luoghi si può più facilmente incontrare Dio.

L'articolo prende in considerazione il motivo del pellegrinare che sta sempre all'inizio del sorgere del santuario. Lo studio ha di carattere canonico. L'autore si sofferma sul canone 1230 del Codice del Diritto Canonico della Chiesa cattolica.

La ricerca è stata articolata in modo seguente: 1) La ragione che spinge e motiva dei fedeli per intarpredere il pellegrinaggio; 2) La natura di *peculiarem pietatis causam*; 3) Gli esempi dei ragioni particolari della pietà come fondamento dell'esistenza dei santuari.

Liturgia ekumeniczna, którą celebryje wspólnota monastyczna z Bose¹ jest efektem poszukiwań duchowych, i od samego początku była ukierunkowana na autentyczne życie chrześcijańskie, ożywiane przez słowo Boże zawarte w Piśmie Świętym, oraz przez Tradycję wiary. Przekonanie, że tylko Ewangelia, i nic więcej, może uzasadniać wspólne życie mężczyzn i kobiet pochodzących z różnych Kościołów chrześcijańskich, zbudowało to wspólne przedsięwzięcie, jakim jest życie monastyczne, którego celem jest tylko radykalne przeżywanie Ewangelii w celibacie, modlitwie i ubóstwie.

To w obszarze tej drogi duchowych poszukiwań zarówno katolików, protestantów i prawosławnych należą do wspólnoty stopniowo odkrywali postać Maryi.

1. Kształtowanie się wspomnienia o Maryi w życiu wspólnoty

Goffredo Boselli

Zaproszony na początku lat siedemdziesiątych do zaprezentowania doświadczeń związanych z ekumenicznym wspomnieniem Maryi we wspólnocie z Bose, Enzo Bianchi wskazywał na trzy ścieżki, które charakteryzowały wspólne życie w Bose, a które nadały kształt i treść maryjnemu wspomnieniu wspólnoty: słowo Boże, życie monastyczne i obecność kobiet we wspólnocie².

Stały związek ze słowem Bożym, słuchanym podczas liturgii trzech codziennych oficjów, medytowanym w osobistej i codziennej *Lectio di-*

Ekumeniczne wspomnienie Maryi w liturgii wspólnoty monastycznej z Bose*

SALVATORIS MATER
13(2011) nr 1-2, 247-254

* G. BOSELLI, *La memoria ecumenica di Maria nella liturgia della comunità monastica di Bose*, „Ephemerides Mariologicae” 50(2000) nr 1-2, 143-148.

¹ Wspólnota monastyczna z Bose mieści się w północnych Włoszech, kilkadziesiąt kilometrów na północ od Turynu. Założona w 1968 r. przez Enzo Bianchi, obecnego przeora, dziś złożona jest z około siedemdziesięciu członków – mężczyzn i kobiet. Bose nie jest wspólnotą jednej wiary, ponieważ należą do niej katolicy, bracia i siostry należący do Kościołów reformowanych oraz biskup z Ekumenicznego Patriarchatu Konstantynopola. Członkowie wspólnoty z Bose są obecni w Jerozolimie, Asyżu i Ostuni (Puglia).

² Por. E. BIANCHI, *Esperienze di devozione Mariana in una comunità ecumenica, Cronache del Santuario delle Stelle*, Spoleto 1973; z tego tekstu pochodzą też kolejne cytaty E. Bianchi.

vina, powtarzanych przy egzegetycznych studiach nad Pismem, pozwolił odkryć i zrozumieć miejsce Maryi. Szczególnie medytacja nad fragmentami Dziejów Apostolskich, które opisują życie pierwszej wspólnoty chrześcijańskiej (teksty tradycyjnie uznawane za najbardziej żywy obraz życia monastycznego), pozwalało ujrzeć Maryję zjednoczoną z Chrystusem i Duchem. Była Ona widziana jako trwały i jedyny w swoim rodzaju element widzialnej ciągłości pomiędzy narodzinami Chrystusa według ciała oraz narodzinami nowej wspólnoty chrześcijańskiej. To stwierdzenie stało się punktem wyjścia do „ponownego odkrycia” Maryi przez katolików oraz „odkrycia” tej postaci przez ewangelików i protestantów, należących do wspólnoty. Bianchi zauważa: *Była to prawdziwa mariologia, była to teologia maryjna w ewangelicznym tekście, przede wszystkim w egzegezie „Ewangelii dzieciństwa” według Łukasza i Mateusza. Ewangelicy z naszej wspólnoty poczuli, że nie była to innowacja katolicka albo prawosławna, lecz miejsce dla Maryi znajdowało się w samej treści Ewangelii, Dziejów Apostolskich i Apokalipsy.*

Życie monastyczne, jako życie w celibacie, ubóstwie i modlitwie, znajdowało w Maryi Dziewicy, służebnicy i ubogiej – swój wzorzec. Tej, która do samego końca przeżyła całkowitą przynależność do Boga w celibacie i zgodziła się na samotność, aby stać się Matką wierzących. W duchu, który wychwala Pana oraz chowając *wiernie wszystkie te wspomnienia w swym sercu* (Łk 2, 51), Maryja ukazuje się jako obraz dwóch biegunów monastycznej modlitwy: wysławiania Boga i rozmyślenia nad Słowem.

Wreszcie *obecność kobiet we wspólnotcie*, w codziennym wspólnym życiu mnichów i mniszek. W tej obecności kobiet zauważono, że Maryja miała swe określone miejsce. Kobieta Maryja pomogła odkryć rolę kobiety w monastycznej wspólnotcie. W poszukiwaniu tej postaci monastycyzmu, gdzie mogliby wspólnie przebywać mężczyźni i kobiety, oraz w stwierdzeniu, że kobieca struktura jest podstawą życia mężczyzny, *kobiety ze wspólnoty* – zauważa E. Bianchi – *zrozumiały rolę Maryi i przekazały tę wiedzę nam, mężczyznom. Potrzebowały wspomnienia o Maryi, odniesienia do Dziewicy, ponieważ ich potrzeby psychologiczne wymagały posiadania wzorca kobiecości.*

Duchowe nawiązanie do Maryi we wspólnym życiu w ubóstwie i celibacie zawsze miało swój wyraz w modlitwie liturgicznej, szczególnie w celebracji głównych świąt maryjnych, wspólnych dla wszystkich Kościołów: tajemnice Zwiastowania i Nawiedzenia w okresie Adwentu, Święto Bożego macierzyństwa Maryi (*Theotokos*) odprawiane 1 stycznia razem z Obrzezaniem i Świętem Imienia Jezusa, Święto Wniebowzięcia Maryi 15 sierpnia.

2. Ekumeniczne wspomnienie o Maryi dziś

Po upływie ponad trzydziestu lat duchowe doświadczenie pierwszych braci i siostr z Bose pozostało nietknięte. Pierwotne przeczucie jest tym, co dziś nadal nadaje kształt i treść rozumieniu postaci Maryi i świętowaniu wspomnień liturgicznych. Poniżej ograniczymy się do przedstawienia tylko w zasadniczych liniach tych elementów, które charakteryzują się największą oryginalnością i specyfiką w odniesieniu do ekumenicznego wspomnienia Maryi w aktualnej liturgii Bose.

2.1. Święto „Maryi, córki Syjonu”

Ekumeniczne wspomnienie Maryi umiejscawia się przede wszystkim w obszarze rocznego cyklu liturgicznego głównych świąt Matki Pana, wskazanych wyżej. Ekumeniczna niemożność świętowania dnia *Niepokalanego Poczęcia Maryi*, właściwego dla kalendarza rzymskiego, doprowadziła po pewnym czasie wspólnej refleksji do świętowania święta *Maryi, Córki Syjonu* w dniu 8 grudnia. W samym sercu Adwentu pierwsza wspólnota monastyczna z Bose zamierza skupić się na nowotestamentowej teologii postaci Maryi, inspirowanej wspomnieniem Zwiastowania, Nawiedzenia i Obrzezania, rozumieniem Maryi w świetle tajemnicy Izraela.

Ewangeliczną perykopą tego święta jest epizod mówiący o wizycie Maryi u Elżbiety (Łk 1, 39-55), jest wyrazem tej nowotestamentowej teologii, która w Maryi noszącej w swym łonie Mesjasza, Syna Bożego, zobaczyła Arkę Przymierza, w której obecny był Pan Bóg. Opowieść o nawiedzeniu, zbudowana w całości z nawiązań do opowieści o przeniesieniu arki do Jerozolimy (2 Sm 6), ukazuje w ciężarnej Maryi Schronienie Pańskie, Arkę Przymierza, Namiot zjednoczenia, przestrzeń charakteryzującą się obecnością Boga pośród ludzi.

Proroctwo Sofoniasza, które jest starotestamentowym czytaniem podczas tego święta (3, 14-20), zapowiada obecność Pana w Jerozolimie i powtarza: *Ciesz się, Córo Syjonu [...] Pan, twój Bóg jest w twym łonie*. Słowa te znajdują swoją nowotestamentową realizację w Łukaszewej opowieści o zwiastowaniu (Łk 1, 26-38): *Ciesz się, łaski pełna, Pan jest z tobą. Chaire*, to wyrażenie otwiera wszystkie zapowiedzi zbawienia i radości, kierowane przez Boga poprzez proroków do Córy Syjonu, Jerozolimy: „Ciesz się” (por. w LXX: So 3, 14; Za 9, 9a; Jl 2, 21. 23). Tym *chaire* pozdrawiana jest Maryja, żydowska Dziewica z Nazaretu. Pozdrowienie to sprawia, że ukazuje się Ona jako znak, postać, konkretyzacja bardziej rozległej rzeczywistości Jej osoby: Maryja ukazuje się jako

Córa Syjonu, święta wspólnota Izraela, ta cielesna osobowość, do której zwracali się prorocy, aby zapowiedzieć działanie Boga, mesjańską radość. Maryja jest osobowym wyrazem ludu Izraela, Córą Syjonu, która w cierpieniach jego historii oczekiwała na narodziny nadziei, jego wyzwolenia obiecanego przez Pana. Dziewica z Nazaretu, Niewiasta pośród swego ludu, jest reprezentantką całego ludu Starego Testamentu, już brzemieniem łaską Pana, zdolnego zrodzić obiecanego Mesjasza.

Śladem biblijnych czytań teksty euchologiczne umiejscawiają to święto w obszarze eschatologicznego napięcia, właściwego Adwentowi. W tych tekstach Maryja jako Córa Syjonu jest wypełnieniem proroctwa Sofoniasza, który głosił nowe Jeruzalem stworzone przez Boga, a jednocześnie jest obrazem nowej „Jerozolimy zstępującej z nieba, od Boga”, opisanej w Apokalipsie, werset 21.

Kolekta w dniu tego święta brzmi: *Panie, nasz Boże, wspominamy Maryję, Córę Syjonu, i figurę nowego Jeruzalem, która zstępuje z nieba: w oczekiwaniu na chwalebne przyjście Twego Syna Jezusa Chrystusa, przyspiesz dzień Jego przybycia, a wszystkie ludy wraz z Twoim Izraelem otrzymają zbawienie wiecznego Królestwa. Prosimy cię o to za pośrednictwem Ducha Świętego, naszego Pośrednika i Pocieszyciela. Błogosławiony na wieki wieków.*

2.2. Teksty liturgiczne

Teksty euchologiczne na świętowanie wspomnienia Maryi – hymny, oracje, modlitwy o wstawiennictwo i kontemplacja liturgii godzin, także niemal wszystkie będące autorstwa wspólnoty z Bose – charakteryzują się silną inspiracją biblijną, zarówno jeśli chodzi o zawartość, jak i o słownictwo³. Najważniejsze teksty maryjne właściwe dla tradycji liturgicznej kościołów Wschodu i Zachodu są przejmowane i ponownie oceniane w świetle Pisma Świętego. Zostały usunięte określenia i treści, które stały w otwartej sprzeczności z teologią nowotestamentową w odniesieniu do Maryi oraz z *lex orandi* niepodzielonego Kościoła, jak na przykład tytuł „Maryjo, zbaw nas!” liturgii bizantyjskiej.

W różnych formach euchologii wezwania, jakimi jest nazywana Maryja, odpowiadają trzem głównym wymiarom, poprzez które Pismo Święte przedstawia Jej postać: w odniesieniu do Izraela, w odniesieniu do Kościoła oraz w odniesieniu do całej ludzkości. Jako przedstawicielka błogosławionego Izraela, z którego wywodzi się Mesjasz, Maryja wzywana jest jako „Córa Izraela”, „Córa Syjonu”, „Arka przymie-

³ Teksty te znajdują się w: *Pregheiera dei Giorni*, red. Comunità monastica di Bose, Grigaudi, Torino 1993³.

rza”. Jako Matka wierzących w Chrystusie i figura Kościoła jest wzywana jako „Matka Pana”, „Niewiasta zaproszona na wesele”, „Matka obecna w Godzinie”, „Matka wierzących”. Wreszcie w odniesieniu do ludzkości Maryja wzywana jest jako „nowa Ewa”, według postaci „niewiasty obleczonej w słońce... mającej rodzić” (por. Ap 12, 1. 4), niewiasty, w której dawna tradycja chrześcijańska widziała obraz Maryi, a w Niej niebieską postać Ewy, Matkę nowej ludzkości, antytyp Ewy, która była „matką wszystkich żyjących” (Rdz 3, 20).

Teksty liturgiczne w tych określeniach syntetyzują wzorcowe postawy Maryi: Tej, która „przyjęła i zachowała słowo”, która została „napelniona Duchem Świętym”, która „czuwa i wiernie czeka na spełnienie obietnicy”, która „oczekuje na godzinę chwały”. Wzywa się wstawienictwa Tej, o której się mówi: „Twoja wiara nas prowadzi”. Wiara każdego chrześcijanina zakorzenia się w posłuszeństwie wiary Tej, „która uwierzyła” (Łk 1, 45). Wcielenie Słowa jest dziełem nie tylko Ojca, który postanawia dać w Duchu Świętym swego Syna ludziom, ale jest też dziełem wiary Maryi, która wyraża zgodę, ofiarowując swe ciało Bogu, odpowiadając tym sposobem liturgię egzystencjalną *Logosu* (Rz 12, 1).

Modlitwa do Maryi jest zatem w sposób stały odnoszona do *wstawienniczej roli Maryi* wobec Chrystusa, roli podsumowanej w wołaniach: „Wstawiaj się u Chrystusa” i „Święta Maryjo, módl się za nami”.

2.3. Ikonografia liturgiczna i przestrzeń architektoniczna zastrzeżona dla Maryi w kościele klasztornym

Także wyobrażenia artystyczne stanowią integralną część ekumenicznego wspomnienia Maryi. Po pierwsze ikony, dzieła studium malarzkiego klasztoru; na nich Maryja nigdy nie jest sama, zawsze albo jest przedstawiana z wizerunkiem Syna, albo obok wizerunku Jana Chrzciciela. Zgodnie z ikonograficzną tradycją grecką i italską, wielki krzyż umieszczony w absydzie kościoła klasztoru ukazuje obok Ukrzyżowanego postaci Maryi i Jana Chrzciciela. Maryja jako Matka, a Jan jako poprzednik, oboje znajdują się w intersekcji ekonomii Starego i Nowego Testamentu, należą oni do czasu obietnicy, który jednak otwiera się już na czas spełnienia. Stawiając Maryję i Jana Chrzciciela pod krzyżem (tak jak w *Deesis*), tradycja ikonograficzna stworzyła obraz Przemienienia Pana na górze Tabor: tam z Jezusem był Mojżesz, *Torah*, Prawo wypełnione i usłyszane przez Izraela, wskazując na obecność Boga wśród Jego ludu; był także Eliasz jako prorocstwo, zapowiedź wierności Boga wobec Jego własnych obietnic. Tu natomiast pod krzyżem stoi Maryja, Ta, która przyjmując Słowo, zrodziła Emmanuela, *Boga z nami*, oraz stoi Jan Chrzciciel, ostatni z proroków i pierwszy ewangelizator.

W przestrzeni architektonicznej zarezerwowanej dla Maryi w kościele klasztorным (wrócimy do niej w dalszej części), zgodnie z czasem liturgicznym pojawia się ikona nazywana „Maryją, Matką czułości” (na Adwent-Boże Narodzenie), gdzie Dziewica wskazuje na Chrystusa, którego trzyma na rękach, co jest ikonycznym zaproszeniem do przyjęcia Chrystusa do siebie. Abyśmy byli „Teofori” – według ulubionego określenia św. Ignacego z Antiochii – abyśmy nieśli Chrystusa światu. Używana jest także ikona nazywana „Nie płacz, moja Matko” (na Wielki Post), na której Maryja przytula i podtrzymuje Syna zdjętego z krzyża. W okresie *per annum* znajduje się rzeźba o odwołaniach romańskich, nazywana „Ziemia z nieba” – przedstawiająca Maryję, która wskazuje na Syna siedzącego na Jej kolanach. Ten sposób przedstawienia jest zgodny z tradycyjnym obrazem Maryi, „Tronu Mądrości”, Tej, która w Ewangelii według św. Jana wydaje się niemal wprowadzać Syna na tron na początku Jego służby publicznej: *Uczyńcie wszystko, cokolwiek wam powie* (J 2, 5). Te Jej ostatnie słowa, zapisane w Ewangelii, są wieczystym testamentem Maryi.

W różnych kościołach, które zajmowała wspólnota, od pierwszej kaplicy po duży, niedawno wybudowany kościół, dla Maryi zawsze była zarezerwowana przestrzeń architektoniczna. W rogu obok wejścia do obecnego kościoła znajduje się ikona Maryi. Umiejscowiona na progu auli zgromadzenia, Maryja jest obrazem zgromadzenia liturgicznego, ikoną Wcielenia, miejscem słuchania Słowa, i miejscem, gdzie Słowo staje się ciałem. W głębi kościoła widzimy Jej dyskretną obecność, raczej przywołującą niż wyjaśniającą, czyli ikonę Maryi, która wita wchodzących i żegna wychodzących, przypominając im o kondycji pielgrzymów w drodze do Pana.

W tym miejscu obok ikony umieszczona jest duża wanna, z której stale płynie woda, są płonące świece, kilka kamieni typowych dla tego regionu, rośliny oraz kwiaty: to jest swoisty kosmos, kreacja wokół Maryi. Ona, która jest obrazem tworzenia, ponieważ jest „łaski pełna” (Łk 1, 28) dla kosmosu, stworzeń i ziemi. Maryja jest wzywana jako „Ziemia z nieba” ponieważ w Niej ziemia otrzymała wiarę przez łaskę Bożą i została zjednoczona ze Stwórcą. W Maryi ziemia zaczęła odczuwać ból rodzenia w nadziei. Z Maryją ziemia oczekuje niecierpliwie na objawienie dzieci Bożych, posiadając już pierwociny Ducha (Rz 8, 19-23). Maryja jest tą porcją ziemi, która przyjęła niebo i w tajemnicy Jej Zaśnięcia w niebie znalazła się porcja ziemi.

To w tym świetle na zakończenie modlitwy Kompletu wspólnota staje przed ikoną Maryi i w pieśni wzywa Ją jako „Ziemę z Nieba”.